

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ БЛАГОЕВГРАД

РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. д-р Цветана Стоянова**, УНСС, катедра „Управление“
(професионално направление 3.7. Администрация и управление, научна
специалност „Социално управление“)

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научно
жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №
2763/16.12.2022 на Ректора на ЮЗУ.

Автор на дисертационния труд: *Юлия Атанасова Неделчева*
Тема на дисертационния труд: *Тема: „Възможности за повишаване
на конкурентоспособността на
фармацевтичните предприятия“*

1. Биографични данни за докторанта

Докторант Юлия Атанасова Неделчева е завършила бакалавърската си степен по специалност „Обществено здраве и здравен мениджмънт“ в Медицински университет – София през 2008 г. Има и две магистратури по „Счетоводство и одитинг“ от Международно висше бизнес училище - София от 2015 г. и по „Стопанско управление (Стратегически мениджмънт)“ от СУ „Климент Охридски“ от 2017 г. Зачислена е в задочна докторантура в Стопански факултет на ЮЗУ през м. декември 2018 г. за срок от четири години по научна специалност “Икономика и управление” (Индустрия). Към момента Юлия Неделчева е главен експерт в Изпълнителната агенция по лекарства към министъра на здравеопазването, като целият ѝ професионален опит е свързан с фармацевтични компании, което е предпоставка за актуалност и пряко наблюдение върху тяхната дейност и резултати, приложими в практиката

им.

II. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд съдържа увод, три глави и заключение. Той е в обем от 254 стандартни машинописни страници. Използвани са 252 литературни източника. Към дисертационния труд има три приложения в обем от 23 страници. В текста са включени 31 графики, 13 таблици и 16 фигури.

Той е посветен на значим и актуален проблем за управлението на бизнес организации от фармацевтичния бранш, а именно тяхната конкурентоспособност. Актуалността на разглежданата проблематика се обуславя от нарастващата необходимост за търсене на адекватни подходи и решения за повишаване на конкурентоспособността на българските лекарства и произтичащите от тях настоящи и бъдещи предизвикателства. Фармацевтичните предприятия извършват дейността си в силно конкурентна среда, което налага полагането на непрестанни усилия за разкриване и оползотворяване на възникналите възможности за повишаване на тяхната конкурентоспособност.

Основна цел на изследването е добре формулирана - да се оцени конкурентоспособността на фармацевтичните предприятия и да се идентифицират възможностите за нейното повишаване в контекста на състоянието и развитието на фармацевтичните производители в България. Тя е конкретизирана в 5 изследователски задачи.

Докторантът подходящо е дефинирал обекта и предмета на дисертационния труд, а именно: обект на изследване е конкурентоспособността на водещи фармацевтични производители в България, а предмет са възможностите за повишаване на конкурентоспособността на фармацевтичните производители в България. Изследователската теза е ясна. Коректно са описани ограничителните условия на изследването.

Първа глава разглежда теоретичните въпроси свързани с понятията конкуренция и конкурентоспособност. След като изяснява същността на конкуренцията, докторантът подробно разглежда разнообразното съдържание на понятието „конкуренция“ в контекста на фармацевтичната промишленост, а именно: Конкуренция между търговските марки (терапевтична конкуренция); Конкуренция в рамките на една търговска марка (внос на по-евтини фармацевтични продукти от други държави); Обща конкуренция (навлизане на генерични и „биоподобни“ фармацевтични продукти); Конкуренция между фармацевтични продукти със или без рецепта (според каналите за дистрибуция и избора на употреба

на фармацевтичните продукти); Конкуренция между незащитени и защитени с патент фармацевтични продукти.

Изследвани са различни определения на понятието „конкурентоспособност“, което е едно от най-често използваните в икономическата литература и въпреки това е без общоприета формулировка. Разгледани са и основните форми на конкурентоспособност за фармацевтичната промишленост: Конкурентоспособност на микрониво; Конкурентоспособност на мезониво; Конкурентоспособност на регионално ниво; Конкурентоспособност на макрониво; Конкурентоспособност на глобално ниво. Главата завършва с изводи и обобщения, което придава завършен характер на тази част от разработката.

Мога да обобщя, че докторантът добре познава състоянието на проблема и аналитично и творчески оценява и интерпретира обзорно-информационния материал.

Във втора глава се представят и анализират моделите за оценяване на конкурентоспособността. Акцентира се върху множеството модели за оценка на конкурентоспособността и се систематизират концепциите за оценяване на конкурентоспособността. Отделя се внимание на детерминантите за оценяване на конкурентоспособността и се разграничават икономическите показатели, източник за конкурентоспособност (например, търговски баланс) и тези резултат от конкурентоспособността (например, цена и разходи). Отбелязва се тенденция към нарастване на броя на измеренията при оценяване на конкурентоспособността. Главата завършва с препоръки към изследователите да комбинират количествени и качествени методи при провеждане на оценка на конкурентоспособността. Направено е предположение за професионално провеждане на оценяване чрез количествени методи (данни на микрониво) за получаване на качествени изводи (резултати на макрониво). Също така се препоръчва последователна комбинация между количествени и качествени методи за оценка, например конкурентоспособността на даден фармацевтичен производител да се идентифицира с пазарния дял, който от своя страна да се определя чрез сравнение на цена и печалба спрямо конкурентите във фармацевтичния сектор.

Получените резултати позволяват на автора да направи съответните анализи и изводи, които са основа за разработения и предложен модел за повишаване на конкурентоспособността на предприятията от фармацевтичния сектор.

В трета глава се извършва оценка на конкурентоспособността на избраните фармацевтични производители и се дават препоръки за нейното повишаване. Систематизирани са характеристиките на фармацевтичната промишленост в България:

- производство и продажба предимно на генерични фармацевтични продукти;
- конкуренция предимно между дистрибутори на едро и на дребно;
- преобладаващ брой малки и средни предприятия;
- независимо от навлизането на чуждестранни компании остават предпочитанията на местния купувач към добре познати и широко използвани местни фармацевтични продукти;
- малък брой на регистрирани фармацевтични производители и вносители на фармацевтични продукти;
- голям брой на издадените разрешения за търговия на едро с фармацевтични продукти;
- ниска покупателна способност на физическите лица предвид нивото на жизнения стандарт;
- наличие на множество производители на генерични фармацевтични продукти и липса на пазарен механизъм за определяне на цените на фармацевтичните продукти;
- малък пазар на фармацевтични продукти в България.

Оценена е конкурентоспособността чрез количествен модел. Определени са показателите на конкурентоспособност от годишните отчети на избраните фармацевтични производители. В четвърти параграф е оценена конкурентоспособността на фармацевтичните производители чрез качествен модел. В основата на оценката е анкета на фармацевтични производители и потребители на фармацевтични продукти, проведена през периода 01-31.03.2021 година. В пети параграф е представена обобщена оценка на конкурентоспособността на фармацевтичните производители. Тук се анализират резултатите от втора анкета, проведена през периода 13.10-12.11.2021 година.

От така направения анализ на представения дисертационен труд мога да обобщя, че всяка една от структурните му единици дават своя принос за формиране на изводите, обобщенията и препоръките, които прави авторката. Изследването има практическа приложимост не само в обектите на проучване, а и в други компании. Докторантката правилно е избрала темата на дисертацията си, доказала е формулираната теза, постигнала е поставените задачи, направила е обосновани предложения за повишаване на конкурентоспособността на избраните производители.

III. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Общото впечатление от дисертационния труд е, че авторът демонстрира висока информационна култура и добра теоретична подготовка, прави собствени и мотивирани оценки на разглежданите проблеми. Изследването се характеризира с убедително и нагледно

защитени позиции и изводи, както по отношение на анализиранияте теории, така и по отношение на практическите насоки и прогнози.

На основата на представеното в дисертационния труд, приемам заявените научни и научно-приложни постижения в дисертацията и считам, че са лично дело на докторантката. Според мен биха могли да се разграничат на такива с теоретичен (първия) и с приложен характер (останалите 4 приноса).

IV. Оценка на публикациите по дисертацията

Налице са необходимите публикации по темата на дисертацията – 5 бр., от които 3 в съавторство. Публикациите са на английски език, което дава възможност за по-голяма видимост и запознаване на чуждестранни изследователи с научните резултати на автора. Всички публикации са в проблемното поле на дисертационното изследване. Написани са коректно и отразяват конкретни аспекти на изследователската работа на докторанта. Те са представителни и осигуряват достатъчно разпространение на резултатите от изследването сред академичната общност. Считам, че изцяло са изпълнени наукометричните изисквания по отношение на публикационната дейност на дисертанта.

V. Оценка на автореферата

Към дисертацията е представен автореферат в обем от 38 страници. В него коректно и достатъчно прецизно е отразено съдържанието на дисертационния труд. В автореферата се открояват и най-важните моменти от направеното изследване. Спазени са изискванията за оформление и са включени всички необходими атрибути. Посредством запознаване с автореферата може да се придобие еднозначна представа за дисертационния труд и за неговите достойнства. Точно са представени приносите на докторанта.

VI. Критични бележки и препоръки

Нямам критични бележки към дисертационния труд. Той отговаря напълно в съдържателно и структурно отношение на изискванията за придобиване на ОНС „доктор”. Силно впечатление прави много добрата връзка между научно-приложни постижения и възможността за използването им в практиката, като в тази връзка ще препоръчам на докторантката в бъдещи свои изследвания да се насочи към решаване на предизвикателства пред конкурентоспособността и на други производствени предприятия в България.

Имам и един въпрос: Пандемията от COVID-19 повиши или намали конкурентоспособността на изследваните от Вас фармацевтични предприятия в международен план?

VII. Заключение

В заключение може да се каже, че дисертацията е цялостно, научно изследване по актуална тема и съдържа научни приноси в областта на управлението конкуренцията и конкурентоспособността на фармацевтични предприятия в България. Докторантката познава и анализира литературата по темата, може да формулира изследователски проблеми, да систематизира класическите и новите теории и концепции, да конструира изследователски апарат, да провежда емпирично изследване и да обосновава предложения за подобрене на съществуващата практика. Горезложеното ми дава основание за **положително** заключение, че дисертационният труд със заглавие „*Възможности за повишаване на конкурентоспособността на фармацевтичните предприятия*“ съответства на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение и на Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ "Неофит Рилски", поради което предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждане на образователна степен „доктор“ на *Юлия Атанасова Неделчева* в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.7. Администрация и управление, докторска програма “Икономика и управление” (Индустрия).

Дата: 20.01.2023 г.

Член на научно жури:

/Проф. д-р Цветана Стоянова/

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ ·НЕОФИТ РИЛСКИ· БЛАГОЕВГРАД

REVIEW

by **Prof. Dr. Tsvetana Stoyanova**, University of National and World Economy,
Department of “Management”

(professional direction 3.7. Administration and management, scientific specialty “Social management”)

Grounds for presenting the opinion: participation in the composition of the scientific jury for the defense of the dissertation according to Order No. 2763/16.12.2022 of the Rector of the South-West University “Neofit Rilski”

Author of the dissertation:

Yulia Atanasova Nedelcheva

Dissertation topic:

“Opportunities to increase the competitiveness of pharmaceutical enterprises”

2. Biographical data for the doctoral candidate

Doctoral student Yulia Atanasova Nedelcheva completed her bachelor’s degree in “Public Health and Health Management” at the Medical University – Sofia in 2008. She also has two master’s degrees in “Accounting and Auditing” from the International Business School – Sofia from 2015 and “Business Management (Strategic Management)” from SU “Kliment Ohridski” from 2017. She was enrolled in part-time doctoral studies at the Faculty of Economics of South-West University “Neofit Rilski” in December 2018 for a period of four years, majoring in “Economics and Management” (Industry). Now, Yulia Nedelcheva is a chief expert in the Bulgarian Drug Agency at the Minister of Health, and all her professional experience is related to pharmaceutical companies, which is a prerequisite for up-to-dateness and direct observation of their activities and results applicable in their practice.

II. General characteristics of the presented dissertation work

The dissertation submitted for review contains an introduction, three chapters and a conclusion. It has a volume of 254 standard typewritten pages. 252 literary sources were used. There are three appendices to the dissertation in a volume of 23 pages. The text includes 31 graphs, 13 tables and 16 figures.

It is dedicated to a significant and current problem for the management of business organizations from the pharmaceutical industry, namely their competitiveness. The topicality

of the issue under consideration is determined by the growing need to search for adequate approaches and solutions to increase the competitiveness of Bulgarian medicines and the resulting current and future challenges. Pharmaceutical enterprises carry out their activities in a highly competitive environment, which necessitates continuous efforts to uncover and utilize the opportunities that have arisen to increase their competitiveness.

The main objective of the research is well formulated – to assess the competitiveness of the pharmaceutical enterprises and to identify the possibilities for its increase in the context of the state and development of the pharmaceutical manufacturers in Bulgaria. It is specified in five research tasks.

The doctoral student has appropriately defined the object and subject of the dissertation work, namely: the object of research is the competitiveness of leading pharmaceutical manufacturers in Bulgaria, and the subject is the possibilities for increasing the competitiveness of pharmaceutical manufacturers in Bulgaria. The research thesis is clear. The restrictive conditions of the study are correctly described.

The first chapter examines the theoretical issues related to the concepts of competition and competitiveness. After clarifying the essence of competition, the PhD student examines in detail the diverse content of the concept of “competition” in the context of the pharmaceutical industry, namely: Competition between brands (therapeutic competition); Intra-brand competition (import of cheaper pharmaceutical products from other countries); General competition (entry of generic and “biosimilar” pharmaceutical products); Competition between pharmaceutical products with or without a prescription (according to distribution channels and choice of use of the pharmaceutical products); Competition between non-patented and patent-protected pharmaceutical products.

Various definitions of the concept of “competitiveness”, which is one of the most frequently used in the economic literature, have been studied, and yet it is without a generally accepted formulation. The main forms of competitiveness for the pharmaceutical industry are also examined: Micro-level competitiveness; Meso level competitiveness; Competitiveness at the regional level; Competitiveness at the macro level; Global competitiveness. The chapter ends with conclusions and summaries, which gives a complete character to this part of the development.

I can summarize that the doctoral student knows well the state of the problem and analytically and creatively evaluates and interprets the overview-informational material.

In the second chapter, the models for assessing competitiveness are presented and analyzed. It emphasizes the multiple models of competitiveness assessment and systematizes the concepts of competitiveness assessment. Attention is paid to the determinants of competitiveness assessment and a distinction is made between economic indicators, a source of competitiveness (for example, trade balance) and those resulting from competitiveness (for example, price and costs). There is a trend towards an increase in the number of dimensions when assessing competitiveness. The chapter concludes with recommendations for researchers to combine quantitative and qualitative methods when conducting competitiveness assessments. An assumption is made for professional conduct of assessment using quantitative methods (micro-level data) to obtain qualitative conclusions (macro-level results). A consistent combination of quantitative and qualitative assessment methods is also recommended, for example, the competitiveness of a pharmaceutical manufacturer is identified with market share, which in turn is determined by comparing price and profit to competitors in the pharmaceutical sector.

The obtained results allow the author to make relevant analyzes and conclusions, which are the basis for the developed and proposed model for increasing the competitiveness of enterprises from the pharmaceutical sector.

In the third chapter, the competitiveness of the selected pharmaceutical manufacturers is evaluated and recommendations are given for its increase. The characteristics of the pharmaceutical industry in Bulgaria are systematized:

- production and sale mainly of generic pharmaceutical products;
- competition mainly between wholesale and retail distributors;
- predominant number of small and medium-sized enterprises;
- regardless of the entry of foreign companies, the local buyer's preferences for well-known and widely used local pharmaceutical products remain;
- a small number of registered pharmaceutical manufacturers and importers of pharmaceutical products;
- a large number of issued permits for wholesale trade in pharmaceutical products;
- low purchasing power of individuals given the level of living standards;
- presence of multiple manufacturers of generic pharmaceutical products and lack of a market mechanism for determining the prices of pharmaceutical products;
- small market of pharmaceutical products in Bulgaria.

Competitiveness was assessed using a quantitative model. The indicators of competitiveness were determined from the annual reports of the selected pharmaceutical manufacturers. In the fourth paragraph, the competitiveness of pharmaceutical manufacturers is assessed through a qualitative model. The basis of the assessment is a survey of pharmaceutical manufacturers and users of pharmaceutical products, conducted during the period 01-31.03.2021. In the fifth paragraph, a summary assessment of the competitiveness of pharmaceutical manufacturers is presented. The results of the second survey conducted during the period 13.10-12.11.2021 are analyzed.

From the analysis in the presented dissertation, I can summarize that each of its structural units contributes to the formation of the conclusions, summaries and recommendations made by the author. The research has practical applicability not only in the objects of research but also in other companies. The doctoral student correctly chose the topic of her dissertation, proved the formulated thesis, achieved the set tasks, and made reasonable proposals to increase the competitiveness of the selected manufacturers.

III. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

The general impression of the dissertation work is that the author demonstrates a high information culture and good theoretical preparation, makes her own and motivated assessments of the problems under consideration. The research is characterized by convincingly and clearly defended positions and conclusions, both in terms of the analyzed theories and in terms of practical guidelines and predictions.

Based on what is presented in the dissertation, I accept the stated scientific and scientific-applied achievements in the dissertation and consider them the personal work of the doctoral student. In my opinion, they could be distinguished into those of a theoretical (the first) and of an applied nature (the other 4 achievements).

IV. Evaluation of publications under the dissertation

The necessary publications on the topic of the dissertation are available – five, of which three are co-authored. The publications are in English language, which enables greater visibility and familiarization of foreign researchers with the author's scientific results. All publications are in the problem area of the dissertation research. They are written correctly and reflect specific aspects of the doctoral student's research work. They are representative

and ensure sufficient dissemination of research results to the academic community. I believe that the scientometric requirements regarding the publication activity of the dissertation student have been fully met.

V. Evaluation of author's abstract

The dissertation is accompanied by a 38-page author's abstract. It correctly and sufficiently precisely reflects the content of the dissertation work. The most important moments of the research are highlighted in the author's abstract. Layout requirements are met and all required attributes are included. By familiarizing yourself with the author's abstract, you can get a clear idea of the dissertation work and its merits. The doctoral student's contributions are accurately represented.

VI. Critical notes and recommendations

I have no critical notes about the dissertation work. It fully meets the content and structure requirements for the acquisition of the educational and scientific degree "doctor". A strong impression is made by the very good connection between scientific and applied achievements and the possibility of their use in practice, and in this regard, I will recommend the doctoral student in her future research to focus on solving challenges to the competitiveness and of other production enterprises in Bulgaria.

I also have one question: Has the COVID-19 pandemic increased or decreased the competitiveness of the researched pharmaceutical companies internationally?

VII. Conclusion

In conclusion, it can be said that the dissertation is a complete, scientific study on a current topic and contains scientific contributions in the field of management, competition and competitiveness of pharmaceutical enterprises in Bulgaria. The doctoral student knows and analyzes the literature on the subject, can formulate research problems, systematize classical and new theories and concepts, construct a research apparatus, conduct empirical research and substantiate proposals for improving existing practice. The above gives me grounds for a **positive** conclusion that the dissertation with the title "*Opportunities to increase the competitiveness of pharmaceutical enterprises*" corresponds to the requirements of the Law on the development of the academic staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for its application and the Internal Rules for the Development of the Academic Staff at the South-West University "Neofit Rilski" of Applied Sciences, due to which I propose to the respected members of the scientific jury to vote for awarding the educational and scientific degree "doctor" to *Yulia Atanasova Nedelcheva* in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional direction 3.7. Administration and Management, Doctoral Program "Economics and Management" (Industry).

Date: 20.01.2023

Member of a scientific jury:

/Prof. Dr. Ts. Stoyanova/